

Jana Psotková, Čeští translátoři při českém guberniu v Praze v 18. století, Historický ústav, Filozofická fakulta, Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, 2014, 144s.

Posudek vedoucího diplomové práce

Předkládaná diplomová práce se věnuje velmi originálnímu a přehlíženému tématu českých dějin z doby počátků národního obrození. Zabývá se životy a činnostmi česko-německých translátorů při českém guberniu v Praze v době tereziánských a josefinských reforem. Řešení je založeno na dosud nevyužitých pramenech z Národního archivu v Praze, které se zatím dočkaly jen velmi stručné zmínky v jednom článku Františka Roubíka o správních reformách. Autorka výklad rozčlenila do čtyř částí. První podává přehled bádání v oblasti správních dějin a historie jazyka. Druhá část předkládá stručné shrnutí organizačního vývoje nejvyšší zemské vlády v Praze (od „reprezentace a komory“ po „gubernium“). Stěžejní třetí část vysvětluje činnost translátorů a přináší jejich stručné biografické medailony a podrobnější rozbor překladů, vzniklých při konkurzu na místo translátora v roce 1782. V samostatné páté části autorka podrobně rozebírá rukopisnou obranu českého jazyka, kterou napsal první translátor Matěj Rudolf Blažej v roce 1753. Jde o dosud neznámý pramen.

Myslím, že již tato stručná charakteristika umožňuje poznat přínos zmíněné práce pro historii českého obrození i českého jazyka. Na úroveň češtiny v předvečer národního obrození se snáší dlouhodobě kritika, přičemž se často jako důkaz úpadku uvádí právě jazyk úředních vyhlášek a zákonů. Nikdo se však zatím nevěnoval těm, kteří tyto překlady zhotovovali. Navíc se mezi uchazeči o úřad vyskytly i významné postavy národního obrození, což ilustruje druhý významný přínos práce – bližší objasnění sociální situace úřednictva a sekulárních učenců u nás v 18. století. K tématu translátorů sice existuje jen velmi skromná pramenná základna, ale autorka prokázala své schopnosti mj. tím, že dokázala dohledat všechny relevantní prameny a využila je s maximální efektivitou. Z dílčích zjištění zmiňme konstatování, že úřad translátora nebyl spojen s úřadem cenzora, nebo zajímavé zjištění, že český jazyk považoval Blažej za přirozené právo každého národa. (s. 97, 101) Nejvyššího ocenění si však zaslouhuje to, že autorka dochované překlady a další prameny trpělivě rozebrala po obsahové i jazykové stránce, nespokojila se jen s vnějškovým výčtem dat a jmen.

Moje výtky souvisejí s interpretací dlouhodobějších historickým trendům. Zejména jde o vznik „moderního národa“ a „moderní byrokracie“. Autorka se sice v úvodu distancuje od nacionalistické historiografie, ve výkladu však přejímá její závěry a asociace. Jde např. o zevšeobecňující chápání „českého lidu“ (s. 40) jako hrdiny a adresáta dějin, nebo rozlišení „starého politického národa“, který se vymezuje vztahem k zemi a státu, od „novějšího pojetí národního“ (s. 88, 100). S tím souvisí i představa, že žánr národní obrany u nás vznikl v souvislosti s faktickým ohrožením národní svébytnosti (s. 85), ačkoli podobné obrany psali i Francouzi či Němci o svých jazycích, které určitě nebyly malé, ani ohrožené vyhubením. V souvislosti s pojetím národa se sluší připomenout, že autorka nerozlišuje vztah k Němcům od vztahu k českým Němcům, ačkoliv M. Hroch v práci, na kterou odkazuje, doložil, že předmětem nenávisti česky mluvících vlastenců byli hlavně čeští Němci. Moje hlavní prosba k obhajobě se však týká stavu bádání. Autorka sice předkládá imponující výčet prací o stavu češtiny v daném období (s. 19-23), u většiny z nich však nijak nespécifikuje, jaké stanovisko k problému zaujímají. Dovídáme se, že Váša na rozdíl od Bečky hodnotil barokní češtinu negativně (s. 20), ale co ostatní uvádění autoři a

autorky? Proto bych chtěl autorku poprosit, aby k obhajobě blíže specifikovala vývoj názorů naší bohemistiky na češtinu v době temna.

Druhá interpretační výtka se týká trendu, kterému se říká byrokratizace. Autorka tady nekriticky přebírá starší klišé o tom, že tereziánské reformy vytvořily moderní byrokratické orgány s měšťanským úřednictvem (s. 28, 34), ačkoliv personál úřadů se po r. 1749 prakticky nezměnil (jen se přesouval) a v čele stáli nadále šlechtici. Zmiňme také, že zemské výbory nebyly součástí gubernia (s. 33), šlo o stavovské orgány.

Z hlediska metody bych jen doporučil ještě zjednodušit kritéria pro rozlišování barokních a osvícenských obran. Nejlepší by bylo ponechat stranou charakteristiku, jež je založená na vztahu k domnělým obdobím (barok, osvícenství), protože oba pojmy se tu užívají jen jako označení chronologické, neoznačují žádný typ kultury, nebo literatury. Z množství charakteristik stejně vyplývá, že směrodatné změny se týkají několika málo klíčových znaků (přítomnost či absence odkazů na bibli a náboženské argumenty, argument užitečnosti a přirozeného práva) a na ně bych se doporučoval soustředit. Rovněž užitečnější než tautologické rozlišování na barokní a osvícenské obrany by bylo více se soustředit na základní charakteristiku obran coby textů (zamýšlený adresát, forma výkladu – dialog? učený výklad?, atd.). Otázku adresáta zmiňuje autorka jen jednou (s. 104). Tuto skutečnost zmiňuji hlavně pro to, že bych si velmi přál, aby autorka Blažejovu obranu vydala ve stručné edici, protože jeto objev, o kterém stojí za to informovat odbornou veřejnost.

Předkládanou práci rozhodně doporučuji k obhajobě a navrhuji hodnotit stupněm

výborně

doc. PhDr. et Dr. phil. Ivo Cerman, Ph.D.

Praha, 6. 6. 2014